ca un „tip" romanic. C. Structura c u v â n t u l u i, raporturile dintre lexic şi gramatică sunt diferite în limbile romanice şi în cele germanice şi slave.

În final, autorul recunoaşte că deşi „tipul" lingvistic descris de Coşeriu – „determinări sintagmatice pentru funcţiuni externe şi determinări paradigmatice pentru funcţiuni interne" – a fost stabilit ca fiind specific limbilor romanice în comparaţie doar cu latina, faptul se verifică într-o serie de alte cazuri ce deosebesc limbile romanice de cele germanice şi slave, ceea ce confirmă încă o dată un lucru în general ştiut şi constatat adesea în mai multe capitole ale lucrării: similitudinea structurală a latinei cu limbile germanice şi slave. („Acestea din urmă au rămas, în multe privinţe, aproximativ la acelaşi stadiu ca pe vremuri, pe când latina a fost supusă unor prefaceri radicale, al căror rezultat a fost apariţia limbilor romanice" – p. 146).

În concluzie, credem că lucrarea lui D. Copceag poate fi considerată drept un studiu magistral de lingvistică contrastivă, extins la un număr foarte mare de limbi (mai mare decât cel cu care se operează de obicei), dobândind prin aceasta caracter de investigaţie tipologică. Indiscutabil, faptele examinate cu atâta acribie filologică de autor reprezintă o contribuţie majoră la elaborarea unei tipologii generale a limbilor romanice. Pe lângă interesul teoretic propriu-zis, studiul comportă şi un interes pragmatic (pentru teoria traducerii şi predarea limbilor străine) extrem de important, dat fiind că se bazează pe experienţa proprie a autorului. Deşi a fost elaborată în 1969 – şi de atunci au apărut numeroase studii de tipologie –, considerăm lucrarea de faţă drept un punct de referinţă în cadrul problematicii abordate, graţie perspectivei teoretice din care a fost elaborată, a caracterului riguros al cercetării şi a materialului faptic adus ca exemplificare. Trăsăturile distinctive remarcate de autor pentru limbile luate în considerare – în primul rând romanice, apoi germanice şi slave – cu siguranţă ar fi fost discutate şi valorificate, nu doar de romanişti, ci şi de către germanişti şi slavişti, dacă lucrarea s-ar fi publicat la vremea respectivă. Cu toate acestea, ne exprimăm speranţa că ea va avea impactul pe care îl merită în cercetările lingvistice din România, cu atât mai mult cu cât tipologia romanică a devenit un domeniu tot mai rar frecventat de către lingviştii noştri.

EUGENIA BOJOGA
Universitatea „Babeş-Bolyai"
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

ROMULUS TODORAN, *Contribuţii la studiul limbii române.* Ediţie de Ion Mării şi Nicolae Mocanu, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 1998, 336 p.

Observaţia pe care Romulus Todoran o făcea în legătură cu Sever Pop, în remarcabilul studiu pe care i-l consacra – „el a activat aproape în exclusivitate în domeniul dialectologiei"[1] – este adevărată, în egală măsură, pentru sine însuşi. Dar dacă Sever Pop, autor al monumentalului *Atlas lingvistic român I,* era preocupat cu precădere de „metodologia lingvistică sub aspectele ei teoretice, cu specială privire la cercetarea dialectală"[2], urmaşul său se va număra între cei mai avizaţi şi statornici interpreţi ai varietăţii şi bogăţiei extraordinare oferite de ALR; va fi autorul unor contribuţii de referinţă în dialectologia şi geografia lingvistică românească. Aparţinând unor generaţii succesive din şcoala lingvistică clujeană, maestru şi elev, ilustrau cu strălucire direcţii fundamentale de cercetare proprii acesteia. Alături de alte personalităţi de seamă ale ştiinţei şi culturii româneşti asigurau, de asemenea, după al doilea război mondial, cunoaşterea şi ducerea mai departe a principiilor şi exigenţelor activităţii Muzeului Limbii Române, pe de o parte prin întemeierile

[1] Romulus Todoran, *Activitatea lingvistică a lui Sever Pop* (I), în CL, XXIII, 1978, nr. 2, p. 158.
[2] Romulus Todoran, *op. cit.* (III), în CL, XXIV, 1979, nr. 2, p. 168.

excepţionale din lingvistica internaţională datorate spiritului organizatoric al lui Sever Pop, pe de altă parte prin modelul ştiinţific şi uman de rigurozitate, temeinicie şi fermitate morală, promovat cu demnitate şi consecvenţă de Romulus Todoran. Pentru numeroase promoţii de filologi ai Universităţii clujene, sintagma „Profesorul Todoran" („Profesorul nostru") conţine, pe lângă firească preţuire şi admiraţie, un nedisimulat orgoliu. Mărturisit, aceste sentimente i-au animat şi pe editorii acestui al doilea volum din opera magistrului lor.

Volumul anterior, apărut în 1984, a fost apreciat drept „o antologie de autor"[3]: intitulat, voit comun şi modest, *Contribuţii de dialectologie română,* reuneşte parte din studiile şi cercetările dialectale de mare interes şi de mare importanţă (consideraţii teoretice privind elucidarea raportului limbă–dialect, mai multe veritabile monografii ale unor fenomene fonetice, gramaticale, lexicale, densul studiu despre Sever Pop etc.), publicate de lingvist de-a lungul anilor. Ion Mării şi Nicolae Mocanu au alcătuit volumul de faţă tot cu intenţia de antologic şi tot din scrierile edite ale învăţatului clujean. Intitulându-l asemănător primului – *Contribuţii la studiul limbii române* –, editorii insistă asupra semnificaţiei cuvântului „contribuţie", căreia, la R. Todoran, îi sunt cu totul străine vagul sau caracterul mai puţin angajant, lipsa de originalitate sau argumente: „tot ceea ce lingvistul Romulus Todoran a încredinţat tiparului constituie, cu adevărat, c o n t r i b u ţ i e l i n g v i s t i c ă"[4]. Am spune că şi cuprinzătorul „studiu al limbii române" se vădeşte circumscris mai exact când se constată că, indiferent de domeniul cercetat (fonetică, lexic, gramatică – mai ales prin originea dialectală a materialului –, toponimie, ba chiar şi istoria lingvisticii româneşti), într-un fel sau altul, într-o măsură mai mare sau mai mică, dialectologia are prioritate. De asemenea, dincolo de problemele sau aspectele (mai) generale, mai frecvent e avută în vedere aria lingvistică şi culturală transilvăneană. Cunoscând-o îndeaproape şi având posibilitatea să cerceteze faptele într-un context prezent şi istoric ce îi este familiar, cu corelaţii ce i se impun, autorul beneficiază, în descrieri şi soluţii, de certitudine şi capacitate sporită de persuasiune. Metoda obişnuită de lucru implică însă, pe lângă o documentare atentă, temeinică, tinzând la exhaustiv, o elaborare meticuloasă şi răbdătoare, pedantă chiar, cu inevitabile reveniri uneori. Construcţia evită spectaculosul, e, mai degrabă, austeră, disimulând efortul, nu o dată impresionant, ce se află în dosul ei; e logică şi argumentată pentru fiecare detaliu. Nu exclude, fireşte, alte posibilităţi, completări sau nuanţări ulterioare. (În volumul din 1984, însoţea câteva studii de *note* care înregistrau aspecte noi ale problemelor discutate, după publicarea studiilor în reviste de specialitate. Deschise, critice şi riguroase, ele apar ca un indiciu al unei înalte exigenţe ştiinţifice.) Cel mai adesea contribuţiile Profesorului se reţin ca puncte de referinţă în dialectologia românească.

Aparţinând unor momente diferite ale activităţii ştiinţifice a autorului, cele 18 studii ce compun volumul de faţă sunt grupate în trei secţiuni: *Dialectologie; Lexicologie–toponimie; Din istoria lingvisticii româneşti.*

Din prima, două studii foarte importante se înscriu în bibliografia obligatorie privitoare la fizionomia dialectală a dacoromânei şi datează din anii 1955 – 1956 (*Cu privire la repartiţia graiurilor dacoromâne*) şi 1960 – 1961 (*Noi particularităţi ale subdialectelor dacoromâne*); în ele se statuează şi se argumentează existenţa unui al cincilea subdialect – cel maramureşean, alături de cele patru recunoscute până atunci (muntean, moldovean, bănăţean, crişean), cărora le identifică şi noi particularităţi individualizatoare. R. Todoran înlătura îndoiala şi ezitarea ce menţineau afirmaţia la nivel de ipoteză pentru G. Weigand („cel mult Maramureşul se poate considera ca un mic teritoriu dialectal deosebit", alături de cele trei – muntean, moldovean şi bănăţean – pe care le accepta[5]) şi pentru E. Petrovici (dialectul dacoromân are „patru (sau cinci) subdialecte: cel muntean, cel moldovean, cel bănăţean şi cel crişean (şi poate şi cel maramureşean))"[6], împărtăşind fermitatea lui

[3] Anton Goţia, în CL, XXXI, 1986, nr. 1, p. 99; cf. şi Ion Mării şi Nicolae Mocanu, *Notă asupra ediţiei* de faţă, p. 5.

[4] *Nota* citată, p. 5.

[5] G. Weigand, *Introducere* la WLAD, col. 11; cf. şi idem, *Despre dialectele româneşti,* în „Convorbiri literare", XLII, 1908, nr. 4, p. 447.

[6] E. Petrovici, *Repartiţia graiurilor dacoromâne pe baza Atlasului lingvistic român,* în LR, III, 1954, nr. 5, p. 17.

Sever Pop (care îl plasa decis ca al cincilea într-o enumerare ce va începe să se impună tot mai mult: „e) Enfin, le parler du département de Maramureş”[7]), justificând-o cu fapte pe care i le furniza ALR: „particularităţi fonetice de ordin general”, care „sunt cele mai importante”, şi câteva trăsături lexicale, toate proprii ariei din nordul extrem al ţării (în volumul de faţă, p. 24). Ea se impune „ca o arie dialectală independentă şi, ca atare, putem vorbi *cu certitudine* [s. n.] de un subdialect maramureşean, cel de-al cincilea subdialect dacoromân” *(ibidem).* Susţinut de îndată de unii[8], contestat categoric sau indirect de alţii[9], punctul de vedere argumentat pentru prima dată de Romulus Todoran a fost acceptat totuşi de cei mai mulţi dialectologi români, impunându-se şi „oficial”, mai ales prin cursuri universitare şi prin *Tratatul de dialectologie românească*[10]. Dar scopul principal al celor două studii este ca, prin analiza minuţioasă a hărţilor ALR publicate, să inventarieze – sistematic, ierarhizat („Structura fonetică, recunoscută ca cea mai importantă în caracterizarea unităţilor dialectale, şi în parte, alături de aceasta, structura morfologică [...]”; „Deşi particularităţile lexicale sunt considerate ca având o mai mică valoare în caracterizarea unităţilor dialectale, ele nu pot fi nesocotite. Importanţa lor devine cu atât mai mare cu cât ele sunt mai numeroase.” – p. 45. În final, din gruparea unor izofone, a unor izomorfe şi izoglose „se conturează fizionomia celor cinci subdialecte ale dacoromânei.” – p. 60) şi convingător – şi alte particularităţi, în afară de cele ce li s-au atribuit în mod obişnuit celor cinci subdialecte dacoromâneşti. Cu nuanţările de rigoare, aduse de o tot mai bună cunoaştere a realităţii, rezultată din investigaţii mai aprofundate, îndeosebi din hărţile atlaselor lingvistice regionale, cele mai multe dintre aceste fapte şi caracterul lor definitoriu au fost validate de cercetările ulterioare. În *Noi particularităţi...,* analiza e precedată de o cuprinzătoare trecere în revistă a preocupărilor şi a interesului pentru variantele teritoriale ale dacoromânei de-a lungul timpului; Profesorul proiecta, se pare, scrierea unei *Istorii a dialectologiei române*[11]. Cine altul era mai indicat să o facă?

Vom conveni, după cele de mai sus, că cele două studii rămân contribuţii majore, sintetice şi reprezentative ale lui Romulus Todoran la geografia lingvistică românească. Prin valoarea lor teoretică permanent actuală şi de interes general, ele stau alături de soluţiile pertinente pe care lingvistul clujean le aducea în discuţiile privitoare la delimitarea dintre limbă şi dialect; împreună cu acelea, au devenit certitudini ştiinţifice comune ale dialectologiei şi lingvisticii româneşti. De aceea, credem, şi-ar fi avut locul mai degrabă în volumul din 1984, consacrat în întregime dialectologiei. Autorul nu menţiona, atunci, criteriile de selectare a textelor pentru volumul alcătuit de el însuşi. Amâna, oare, publicarea celor două studii esenţiale pentru a menţine o varietate tematică (şi) unui eventual volum următor? Va fi preferat această rezolvare constrâns şi de rigorile de spaţiu, fie ele şi momentane, impuse de editură? E mai greu de presupus, desigur, o scădere ulterioară a interesului autorului pentru configuraţia dialectală a dacoromânei, socotită a fi soluţionată pentru moment. Oricum, note asemănătoare celor ce însoţeau alte studii din primul volum ar fi solicitat, probabil, o lămuritoare luare de atitudine din partea unuia din cei mai însemnaţi dialectologi ai noştri faţă de discuţiile ce au urmat... Cu atât mai mult cu cât în recenzia pe care o consacra primului volum al ALRR – *Maramureş* subiectul era ocolit cu neaşteptată grijă...[12].

---

[7] Sever Pop, *La dialectologie. Première partie. Dialectologie romane,* Louvain, [1950], p. 667.

[8] Cf., de exemplu, Şt. Giosu, *Subdialectul maramureşean,* în SCŞt. (Iaşi), Filologie, XIV, 1963, fasc. 1, p. 91–110.

[9] Vezi P. Neiescu, *Cu privire la repartiţia dialectală a dacoromânei,* în ACILFR XII, vol. II, 1971, p. 297–302; I. Coteanu, *Elemente de dialectologie a limbii române,* Bucureşti, 1961, p. 111–113; I. Gheţie, în SCL, XV, 1964, nr. 3, p. 317–346; Em. Vasiliu, *Fonologia istorică a dialectelor dacoromâne,* Bucureşti, 1968; etc.

[10] Craiova, 1984, p. 320-354 (autoarea capitolului dedicat subdialectului maramureşean e Magdalena Vulpe); cf. Matilda Caragiu Marioţeanu, Ştefan Giosu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Romulus Todoran, *Dialectologie română,* Bucureşti, 1977, p. 159–162 (autor: Liliana Ionescu-Ruxăndoiu); Matilda Caragiu Marioţeanu, *Compendiu de dialectologie română (nord- şi sud-dunăreană),* Bucureşti, 1975, p. 144-188; vezi, totuşi, şi I. Coteanu, *loc. cit.;* etc.

[11] Vezi Mircea Borcilă, *Romulus Todoran (1918 – 1993),* în CL, XXXVIII, 1993, nr. 1 – 2, p. 13.

[12] Cf. CL, XIV, 1969, nr. 2, p. 352–353. Concluzia e, în ce priveşte precizarea statutului

Pentru sugestia metodologică – „anchetatorul” devenit „informator” („subiect”) eficace în culegerea de material dialectal –, editorii au reţinut, pe bună dreptate, partea respectivă a introducerii la *Material dialectal,* II. *Graiul din Vâlcele (Turda).* Cercetări mai întinse de felul acestora (*Mic glosar dialectal,* din 1949, cele despre însemnările lexicografice ale lui I. Micu Moldovan, cele privind particularităţile dialectale bănăţene din *Cronica* lui Nicolae Stoica de Haţeg etc.) au, dincolo de valoarea ştiinţifică propriu-zisă, şi o dimensiune, să-i spunem didactică, prin chiar modelul pe care îl propun, de la documentarea avizată şi atentă până la claritatea şi coerenţa exemplare ale interpretării. Tocmai de aceea, fie şi fragmentar, ele şi-ar afla locul într-unul din volumele viitoare. În acesta, ilustrative sunt *Contribuţii*[le] *la studiul terminologiei juridico-administrative româneşti din Transilvania – la începutul secolului al XIX-lea.* Iscusit scotocitor de arhive, Romulus Todoran alătura datelor adunate direct pe teren sau din ALR pe cele oferite de acte sau manuscrise necunoscute sau necercetate încă, relevându-le caracteristici lingvistice şi, de cele mai multe ori, semnificaţii culturale. Documentele discutate în studiul citat – traducerea făcută în 1802 de Samuil Micu la *Statuta Saxonum* şi *Praxisul forumurilor bisericeşti* întocmit la 1805 de Vasile Aaron – evidenţiază nu doar structura compozită a lexicului unor texte juridice, dar conturează şi strădania învăţaţilor de a constitui, prin acesta, un limbaj specializat stilistic, o terminologie funcţională. Tipărite sau circulând în copii, asemenea texte impun mijloace şi modalităţi, în principal lexicale, la care recurg cărturarii epocii în vederea statornicirii unei limbi româneşti de cultură. Neologismul latin, constată exegetul, are un rol preponderent, cel puţin referitor la domeniul juridico-administrativ în Transilvania de la început de secol XIX.

Aceeaşi componentă latină, de data aceasta organică, structurală (moştenită), caracterizează, ca număr de cuvinte şi ca frecvenţă a lor, atât varianta (daco)română, cât şi pe cea aromână a *Luceafărului* eminescian, celelalte grupe etimologice ocupând un loc cu totul secundar. Pentru cercetătorul preocupat de elementul latin al lexicului dialectelor româneşti, ca şi de statutul acestora, examenul etimologic al celor două idiomuri, pe baza unui material lingvistic literar, confirmă caracterul lor romanic şi românesc.

Lexicul e o coordonată fundamentală în opera ştiinţifică a lui Romulus Todoran. Sincronic sau diacronic, i-a avut cu deosebire în vedere varietatea spaţială, apartenenţa cuvintelor la o arie şi puterea lor de a o individualiza (cf. *Lexicul dacoromân. Trăsături specifice şi arii lexicale* – în colaborare cu Boris Cazacu, republicat în volumul din 1984), varietatea socioculturală şi stilistică (terminologii şi stiluri funcţionale – vezi mai sus; limba literară şi constituirea ei) etc. În bună tradiţie clujeană, preferinţă are dimensiunea istorică: etimologia (cu mulţimea ei de implicaţii şi posibilităţi). Sub semnul ei a stat, de altfel, debutul ştiinţific al Profesorului, chiar în „Dacoromania”: *Moaşă „sage-femme”,* în DR, X_2, 1943, p. 278-284. A cultivat-o cu pasiune toată viaţa; ultimele sale articole datează din 1988 – 1989: *Note lexicale şi etimologice:* ***aliór; areu; morareu,*** în CL, XXXIII, 1988, nr. 1, p. 30-33 şi *Lat.* ***dēlĭgĕre*** *dans la langue roumaine,* în RRL, XXXIV, 1989, nr. 5, p. 465-470. În mod obişnuit ia forma „notelor” (lexicologice, lexicografice) sau a „contribuţiilor” (semantice şi lexicale). Sub titlul general *Note lexicologice* sunt cu mult folos republicate în totalitate în volumul de faţă (mai puţin *Moaşă „sage-femme”,* republicată în 1984). Sunt miniaturi lingvistice în care o nouă atestare poate fi confirmarea existenţei unei forme sau unui sens, în care logica şi demonstraţia se alătură ingeniozităţii, cunoaşterea istoriei, a folclorului şi etnografiei generează argumente convingătoare, în care intuiţia se întâlneşte cu simţul măsurii şi cu simţul realului, satisfacţia cu certitudinea, dar şi cu îndoiala stimulatoare şi inventivă.

---

graiurilor din nordul ţării, mai degrabă evazivă şi neutră: „Atlasul lingvistic al Maramureşului constituie, fără îndoială, ca şi cel al Olteniei, o contribuţie de seamă la dezvoltarea geografiei lingvistice româneşti. Cercetătorului îi este pus la îndemână un material bogat şi variat, pe alocuri nou, conştiincios înregistrat, care îi permite, în primul rând, cunoaşterea structurii dialectale actuale a Maramureşului istoric, o veche «vatră» românească, interesantă şi demnă de a fi studiată din numeroase puncte de vedere” (p. 353).

Nu o dată se dovedeşte că doar buna cunoaştere a realităţii asigură explicaţii plauzibile (*„foďiu", foc viu* „numire pentru anumite boli de piele"; *mălăişcă* „viezure"; *stăura, astăura; vânzoli, vânjoli, vânzoală; şuhan, şohan; holoangăr* etc.), uneori în măsură să corecteze soluţii bizare (cf. sensul „copil din flori" al lui *furcoi*). Se fac, firesc, corelaţii şi trimiteri de rigoare, legate fie de aria de răspândire, fie de formă sau sens (*ospăţ* „nuntă", *oaspe* „nuntaş"; *gingel, gingea, gingeu, gingei, gingeie; suprinde; nic, nica, nică, nicuţă, ninică* etc.), se fac corecturi de lecţiune *(drahiu* „fiu" = *drag hiu),* se aduc argumente în plus pentru susţinerea unei soluţii anterioare sau pentru negarea alteia etc. Unele cuvinte care au reţinut şi interesul lui R. Todoran *(grumur, grumura; lume, lună)* s-au bucurat de o bibliografie destul de stăruitoare, cu atestări noi, cu completări şi nuanţări[13]; alteori li s-au adus îndreptări (de exemplu, lui *os* „sâmbure" în locul soluţiei „calc după srb. *koščica (koštica)* ‘oscior' şi ‘sâmbure'", i s-a atribuit[14] ca etimologie lat. *ŏssum* „sâmbure", care are toate temeiurile adevărului), după cum altele, care nu conving *(pişcura < pişca + cură* ‘a curge', pentru că „uneori, când cineva e pişcat, cură sânge"), rămân încă în aşteptare. În schimb, este remarcabilă identificarea unui urmaş necunoscut al lat. *dēlĭgĕre:* rom. *direge/derege* „a vântura, a alege (grâul)" în nord-vestul Transilvaniei, Crişana, Maramureş şi vestul Banatului, complementar ca arie cu omonimul său ştiut *direge/derege* „a repara (carul)" (: lat. *dīrĭgĕre*), din Muntenia, Oltenia, sudul Transilvaniei, centrul şi sudul Moldovei. Iar consideraţiilor etimologice legate de *alior* şi variantele sale, *areu* şi *morareu,* nu le lipsesc fineţea şi subtilitatea.

În aceeaşi sferă se înscrie şi discuţia originii celor trei toponime din Transilvania: *Sălicea, Sălişca* şi *Sălciua.*

Deşi nu subestimează locul factorului extern în dezvoltarea limbii, R. Todoran dă întâietate celui intern. Acesta e în măsură să aducă adesea corective sau explicaţii noi, „care s-ar putea să aibă mai multe şanse de a fi acceptate" (p. 96). Astfel, analogia cu clase sau tipuri accentuale mai frecvente sau cu cuvinte asemănătoare ca structură fonetică face inutilă invocarea unei eventuale influenţe străine în explicarea diferenţierilor accentuale dialectale ca: *motór/mótor; şógor/şogór; grădínă/gr*ắ*dină, grédină; córman, córmană/cormán, cormánă; pielíţă/piéliţă; hârtíe/h*ấ*rtie* etc., a variantei *miu* a pronumelui posesiv, a participiilor scurte *văst, vint* etc. Tot analogia, prin atracţie, e la baza schimbării dialectale a genului substantivului *jumătate (un jumătate de ceas);* ca uniformizare în conjugare, e la originea unor forme de mai mult ca perfect precum *aveasă, cădeasă* etc.

Capitolul de istorie a lingvisticii româneşti adună, aici, trei studii despre Sextil Puşcariu, unul despre Samuil Micu şi aromâni, şi o reconsiderare a figurii de cercetător harnic a lui George Candrea. Toţi vin din aceeaşi zonă transilvăneană, atât de apropiată şi familiară lui Romulus Todoran. E de reţinut şi studiul *Toponimia românească în studiile lui Theodor Capidan,* plasat în secţiunea *Lexicologie – Toponimie.* Amintindu-i şi pe Sever Pop şi pe N. Drăganu, asupra cărora R. Todoran s-a oprit pe îndelete, am putea bănui că avea intenţia unei priviri necesar restitutive asupra Muzeului Limbii Române şi a membrilor săi.

Deşi două dintre cele trei texte consacrate lui Sextil Puşcariu au caracter omagial (la centenarul naşterii sale), ele nu se limitează la banalul nivel al generalităţilor solemne. Sunt bine venite şi utile, se reţin prin judecăţi de valoare corecte, prin caracterul sintetic şi obiectiv al aprecierii activităţii şi operei ştiinţifice ale mentorului şcolii lingvistice clujene. Trecerea în revistă a acestora o face, cum era de aşteptat, enumerativ (sistematic), sumar, dar şi cu accentele de rigoare. Cel final îi relevă, concluziv, renumele naţional şi internaţional, rolul „de frunte" în ştiinţa şi cultura românească. Dintre preocupările sale constante se opreşte asupra a două: pe de o parte, la romanitatea limbii române şi continuitatea poporului român şi, pe de altă parte, cuprinzător şi detaliat, la părerile despre limba literară şi contribuţiile sale la cunoaşterea şi studierea ei. Tema celui de-al doilea text îi oferă prilejul

---

13 Teofil Teaha, *Lat.* ***grumus*** *în română şi în limbile romanice* (I), în CL, XXII, 1977, nr. 2, p. 235–238, (II), în CL, XXIII, 1978, nr. 1, p. 83–85; Vasile Frăţilă, *Contribuţii lingvistice,* Timişoara, 1993, p. 201–202, 219–238; D. Loşonţi, ***Grum, grumur*** *şi derivatele lor,* în CL, XXII, 1977, nr. 2, p. 187–190.

14 I. Mării, *Harta lexicală s e m a n t i c ă,* în *Materiale şi cercetări dialectale,* II, Cluj-Napoca, 1983, p. 119–123.

de a cita finalul discursului academic al lui Sextil Puşcariu, cuvinte definitorii şi atât de actuale pentru români: „Rolul nostru între popoarele lumii nu poate fi decât cel pe care ni-l indică însăşi limba noastră: un popor romanic ce stă ca strajă civilizaţiei şi sufletului latin în inima Europei răsăritene”.

Cu nedisimulată simpatie şi înţelegere e evocat George Candrea, copil de ţăran din Apuseni, ajuns la vestite universităţi europene, preţuit pentru înaltele sale calităţi morale, pentru intransigenţa luptei pe care o ducea pentru drepturile românilor din Transilvania. Din colaborarea cu T. Frâncu şi datorită interesului pentru „graiul muntenilor” din Apuseni au rezultat două lucrări: *Rotacismul la moţi şi la istrieni* şi *Românii din Munţii Apuseni,* în care, stabileşte R. Todoran, partea lingvistică, atunci destul de puţin cunoscută, îi aparţine lui G. Candrea. Astfel, acesta devine unul dintre precursorii dialectologiei româneşti.

Dintr-o operă ştiinţifică de valoare, care numără şi alte piese, Ion Mării şi Nicolae Mocanu au întocmit, cu un devotament şi o grijă ce îi onorează, un al doilea volum. Dincolo de actualitatea ştiinţifică a studiilor Profesorului Todoran, acesta contribuie hotărâtor la întregirea imaginii şi la cunoaşterea activităţii unuia dintre cei mai însemnaţi dialectologi români. Volumul sau volumele ce vor urma vor ilustra, desigur, alte aspecte de statornic interes ştiinţific.

Un cuvânt de recunoştinţă se cuvine editurii clujene Clusium, care, prin Nicolae Mocanu, directorul ei, a devenit una dintre cele mai active şi competente promotoare ale cărţii de lingvistică la noi.

EUGEN BELTECHI
Institutul de Lingistică şi Istorie Literară
„Sextil Puşcariu”
Cluj-Napoca, str. E. Racoviţă, nr. 21

ŞTEFAN MUNTEANU, *Introducere în stilistica operei literare,* Timişoara, Editura de Vest, 1995, 362 p.

Evidentă în volumul de debut din 1972 *(Stil şi expresivitate poetică)* şi confirmată cu fiecare apariţie ulterioară, vocaţia ordonatoare a stilisticianului Şt. Munteanu se traduce prin efortul de a descoperi o bază teoretică *unitară* pentru orientările diverse şi aparent ireconciliabile din stilistica românească a ultimelor decenii. Pentru a menţiona un singur exemplu, faptul că disputa cu privire la statutul stilisticii literaturii în raport cu cea a limbii s-a rezolvat în favoarea unui demers integrator datorează mult cercetătorului timişorean care, în descendenţa mărturisită a lui T. Vianu, insistă asupra similitudinii de natură şi a continuităţii de fapt între expresivitatea limbii şi cea a creaţiei artistice. De altfel, volumul din 1995, *Introducere în stilistica operei literare,* pledează tocmai pentru posibilitatea fundamentării ştiinţifice a unei cercetări stilistice care, depăşind limitele înguste trasate de Ch. Bally şi şcoala sa, să abordeze *creaţia literară* din perspectiva specificităţii sale ireductibile.

Cadrul teoretic general al *Introducerii*... mărturiseşte despre relaţia inegală pe care autorul o întreţine cu lingvistica saussuriană. Acceptarea binomului clasic *langue–parole* pare să sugereze, într-o primă fază, dorinţa de a legitima obiectul stilisticii în interiorul fundamentelor conceptuale ale structuralismului: „faptele de stil […] ne apar ca *fapte de vorbire,* adică de expresie individuală a enunţurilor, ele fiind însă condiţionate de existenţa limbii ca sistem; vorbirea nu poate fi concepută altfel decât ca *emanaţie,* ca *proiecţie* a sistemului, ca variantă actualizată pe lângă o constantă faţă de care ea, vorbirea, îşi asumă dreptul de a se bucura de o relativă independenţă” (p. 23). În consecinţă, stilul va fi definit ca produs al unui raport tensionat între inovaţia individuală şi norma lingvistică validată social. Dificultăţile apar în momentul când fidelitatea faţă de structuralism presupune ralierea la stilistica numită a „devierilor”, cu implicaţia că limbajul literaturii va fi perceput ca uz ‘aberant’ al limbii, ca abatere de la normă şi încălcare a codului. Întrebarea ce se impune imediat – şi pe care autorul însuşi a formulat-o într-o lucrare recentă – este în ce măsură stabilirea unui inventar al devierilor din opera unui scriitor sau, dacă se optează pentru poziţia lui Ch. Bally, identificarea